

Program obnovy dediny ako jeden z ekonomických nástrojov na podporu zachovania historických krajinných štruktúr a historických štruktúr poľnohospodárskej krajiny

Hutárová, D.: Village Restoration Programme as One of the Economic Tools to Support Conservation of Historic Landscape Structures and Historical Structures of the Agricultural Landscape. *Životné prostredie*, 2018, 52, 3, p. 178 – 181.

The Village Restoration Programme is one of few economic tools that cover maintenance of the historical structures of the agricultural landscape. The programme is financed by the Environmental Fund through the Ministry of environment of the Slovak Republic, and funding is focused on environmental aspects of village and landscape restoration. The maximum required donations from the Environmental Fund are 5,000 euros for municipalities and 8,000 euros for micro-regional municipality associations. There is, however, planned extension for the schedule of specific activities, and this will soon allow more recipients to apply for support that can reach up to 200,000 euros. However, as expected, the criteria for allocation of this support will be much more restrictive.

Key words: *The Village Restoration Programme, historical structures of agricultural landscape, green infrastructure, historical landscape structures*

Na Slovensku, v krajine s vysokou prírodnou diverzitou a so zaujímavým historickým vývojom, sa dodnes zachovali mnohé sakrálne a svetské historické krajinné štruktúry (HKŠ). Od predrománskych čias sa náboženské cítenie ľudí prejavuje aj osádzaním prvkov drobnej architektúry sakrálneho charakteru do krajiny. Oproti susedným štátom sa obyvateľstvo Slovenska vyznačuje vysokou religiozitou. Podiel obyvateľov bez vyznania predstavuje len 13,4 % (ŠÚ SR, 2011). Prícestné kríže, plastiky a prvky votívnej (venovanej, ďakovnej) architektúry vznikali s cieľom prosby, vďaka alebo na oslavu Stvoriteľa (ako prosba o ochranu pred povodňami, požiarom, vďaka za vyslyšanie modlitieb, uchránenie od nebezpečenstva, skazy, neúrody a pod). Z krajinárskeho a architektonického hľadiska majú popri kultúrnej, estetickú a ume-

leckej hodnote aj ďalšie hodnoty, medzi ktoré patrí aj ich význam pri označovaní trás, križovatiek, začiatkov a koncov obcí či katastrálnych území (Kanderková, 2013).

Stopy hospodárskej činnosti sa v krajine zachovali aj v podobe terás, medzí, valov. Mnohé vidiecke sídla ovplyvnené emigráciou do miest a následným starnutím obyvateľstva a pustnutím sa však v súčasnosti menia na chalupárske osady. Základným rozvojovým faktorom sa stáva poloha (Izakovičová, 2012). Supuka (2012) uvádza, že živá, produktívna, kultúrna a estetická krajina pretrvá, ak sa všetko, čo sa na vidieku dorobí, spotrebuje do okruhu 50 km. Podľa Pospěcha et al. (2015) však ľudia na dedine nemajú záujem o poľnohospodárstvo. Predstava o „dobrej dedine“ pre nich znamená predovšetkým dedinu s aktívnym spoločenským životom.

V rokoch 2009 – 2011 realizoval Ústav krajinskej ekológie SAV výskumný projekt Výskum a zachovanie biodiverzity v historických štruktúrach poľnohospodárskej krajiny Slovenska. Jeho cieľom bolo zabezpečiť mapovanie a inventarizáciu historických štruktúr poľnohospodárskej krajiny (HŠPK) na území Slovenska a v modelových územiach Svätý Jur, Hriňová a Liptovská Teplička. Tieto územia majú nenahraditeľný ekologický a kultúrno-historický význam. Pod tlakom investičnej výstavby, v dôsledku opúšťania a následnej rýchlo postupujúcej sukcesii lesa môže dôjsť k ich nenávratnému poklesu až strate, nakoľko nie sú na Slovensku objektom špeciálnej legislatívnej ochrany (Špulerová a kol., 2017). Je dôležité nájsť ekonomické nástroje, ktoré by pomohli zvýšiť povedomie laickej a odbornej verejnosti, ako aj vlastníkov a užívateľov pozemkov o HKŠ, zvlášť o HŠPK, a zvyšovali by záujem o ich využitie v miestnom hospodárstve, vidieckom cestovnom ruchu a slúžili by ako predmet pri environmentálnej výchove, vzdelávaní a osвете. Takýto nástroj predstavuje Program obnovy dediny (POD), ktorý sa úspešne realizuje v štátoch Európskej únie.

Náplň a ciele Programu obnovy dediny

Hlavným cieľom POD je udržať človeka na vidieku. Vytvára ekonomické, organizačné a odborné predpoklady podpory vidieckych komunít k tomu, aby sa vlastnými silami snažili o harmonický rozvoj zdravého životného prostredia, zachovávanie prírodných a kultúrnych hodnôt vidieckej krajiny a rozvoj environmentálne vhodných hospodárskych aktivít s dôrazom na identitu a špecifiká tohto prostredia formou podpory špecifických činností zameraných na riešenie akútnych problémov vidieckych samospráv v oblasti starostlivosti o vidiecke životné prostredie. Nositeľom a garantom POD na Slovensku je Ministerstvo životného prostredia SR, ktoré zároveň poskytuje finančné

Tab. 1. Pridelené dotácie v rámci Programu obnovy dediny v roku 2017

Oblasť Programu obnovy dediny (POD)	Počet dotácií obciam a mikroregionálnych združení obcí	Pridelená suma (€)	Priemerná dotácia (€)
POD 1 Kvalita životného prostredia na vidieku	21	98 539,72	4 692
POD 2 Zelená infraštruktúra a adaptačné opatrenia na zmiernenie dopadov zmeny klímy	129	620 277,09	4 808
POD 3 Environmentálna výchova, vzdelávanie a osвета	15	81 183,19	5 412
Spolu	165	800 000,00	4 971

Zdroj: Slovenská agentúra životného prostredia

zdroje na dotácie prostredníctvom Environmentálneho fondu.

Od roku 2014, kedy sa zmenilo nastavenie dotačnej schémy, odrážajúcej požiadavky a možnosti obcí, ktoré neboli schopné zapojiť sa do veľkých podporných programov, sa projekty stali pre obecné samosprávy čitateľnejšie a schopné uplatniť sa. S menšími obmenami program pokračoval aj v roku 2017, kedy sa definovali tri oblasti POD, v rámci ktorých sa špecifikovali nasledovné činnosti (*www.obnovadediny.sk*):

POD1: Kvalita životného prostredia na vidieku – podpora je určená na realizáciu aktivít zameraných na:

- podporu odpadového hospodárstva;
- podporu ochrany vodných pomerov a vodárenských zdrojov na lokálnej úrovni.

POD2: Zelená infraštruktúra a adaptačné opatrenia na zmiernenie dopadov zmeny klímy – podpora na aktivity, v rámci ktorých môžeme identifikovať aj opatrenia podporujúce zachovanie HKŠ), ale aj na:

- budovanie prvkov zelenej infraštruktúry mimo zastavaného územia;
- budovanie prvkov zelenej infraštruktúry v zastavanom území;
- ochranu charakteristického vzhľadu krajiny, starostlivosť o HKŠ a ich rekonštrukciu;
- monitoring a likvidácia invázných druhov rastlín vrátane likvidácie invázných druhov pozdĺž vodných tokov po dohode so správcom toku;
- zmiernenie dopadov klimatických zmien, adaptačné opatrenia na lokálnej úrovni v súlade so *Stratégiou adaptácie Slovenskej*

republiky na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy (2017);

- výmenu a budovanie vodopriepustných verejných plôch v rozsahu max. 50 % z rozpočtu žiadanej dotácie a v kombinácii s výsadbou verejnej zelene.

POD3: Environmentálna výchova, vzdelávanie a osвета – schéma sa zameriava na:

- zlepšovanie environmentálneho povedomia, realizáciu programov environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvety, šírenie príkladov dobrej praxe, tvorbu výstav, posterov, publikácií a učebníc s environmentálnou tematikou;
- obnovu a zriaďovanie náučných expozícií, náučných a zážitkových chodníkov a lokalít, edukačných areálov;
- propagáciu geoparkov Slovenska;
- podporu udržiavania tradičných spôsobov starostlivosti o krajinu charakteristických pre daný región, realizáciu výchovno-vzdelávacích podujatí pre predstaviteľov samosprávy, deti, mládež a širokú verejnosť.

Čerpanie dotácií z Programu obnovy dediny

Podľa údajov Slovenskej agentúry životného prostredia sa v období rokov 1998 – 2017 zapojilo do POD spolu 2 415 obcí a 260 mikroregionálnych združení obcí, čo spolu predstavuje 87,91 % všetkých obcí Slovenska bez štatútu mesta. Za toto obdobie podali obce a mikroregionálne združenia obcí 13 778 žiadostí v celkovej výške 72,44 mil. eur, pričom podporu získala

3 407 projektov (28,83 %) v úhrnnej výške 10,83 mil. eur. Priemerná výška dotácie predstavovala 3 307 eur.

Za uvedené obdobie sa výška priemernej dotácie zvýšila z 1 650 eur v roku 1998 na 4 848 eur v roku 2017, najvyššiu hodnotu však zaznamenávame rok predtým (4 935 eur). Vzrástol aj percentuálny podiel podporených žiadostí z 20,48 % v roku 1998 na 55,74 % v roku 2017. Najvyšší podiel pripadal na rok 2015 (85,98 %), kedy sa podporilo 184 projektov s priemernou dotáciou 4 843 eur. Celkovo najvyšší nárast žiadostí bol zaznamenaný v roku 2008, kedy obce predložili 1 060 a mikroregionálne združenia obcí 96 projektov. MŽP SR mohlo podporiť len 17,56 % z nich, ale s dovedy najvyššou priemernou dotáciou 4 088 eur.

V roku 2017 bolo podaných 296 žiadostí o pridelenie spolu 1 441 971,62 eur. Ministerstvo podporilo 55,74 % žiadostí a pridelo dotácie pre 165 projektov (tab. 1).

Podpora obnovy historických krajiných štruktúr v rámci Programu obnovy dediny

Ako vyplýva z uvedeného, väčšina projektov (78,18 %) sa sústreďuje na činnosti POD 2: Zelená infraštruktúra a adaptačné opatrenia na zmiernenie dopadov zmeny klímy. Na starostlivosť o HKŠ a ich rekonštrukciu však nebola podaná ani jedna žiadosť, čo poukazuje nielen na prvoradú potrebu riešiť havarijné stavy, zveľaďovať intravilány obcí, ale aj na nízku informovanosť o význame a výnimočnosti HKŠ, ktoré nie sú v povedomí obyvateľstva dostatočne zviditeľnené.

Podľa *Usmernenia pre žiadateľov o poskytnutie podpory formou dotácie* v rámci POD predstavujú HKŠ banské reliktory, agrárne štruktúry, terasy a línie vegetácie. Významné krajinné prvky a pamätihodnosti predstavujú rašeliniská, stepné spoločenstvá, remízky, trvalé trávne porasty, náleziská nerastov a skamenelín, skalné útvary a telesá, travertínové kopy, božie muky, kaplnky a kríže, ktoré tvoria súčasť krajiny (www.obnovadediny.sk).

Mnohé HKŠ a významné krajinné prvky a pamätihodnosti sú zapísané aj v *Štátnom zozname osobitne chránených častí prírody SR* ako chránený krajinný prvok, chránený areál, prírodná pamiatka, národná prírodná pamiatka, obecné chránené územie, chránené vtáčie územie. Slúžia nielen na zabezpečenie ochrany biotopov národného významu, ochrany biotopov európskeho významu, ochrany biotopu druhov národného alebo európskeho významu, ale majú aj vedecký, kultúrny, ekologický, estetický alebo krajnotvorný význam. Plnia funkciu biocentra, biokoridoru alebo interakčného prvku a podľa 2. – 5. stupňa ochrany sa na ne vzťahujú rôzne obmedzenia (podľa zákona č. 543/2002 o ochrane prírody a krajiny). Túto skutočnosť možno v súčasnosti využiť ako výhodu pri žiadosti o dotácie nielen v oblasti životného prostredia, ale aj cestovného ruchu a rozvoja vidieka, kultúry a umenia či poľnohospodárstva a potravinárstva.

HŠPK predstavujú v krajine prevažne extenzívne obhospodarované polia, lúky, pasienky, ovocné sady a vinohrady, resp. opustené, v súčasnosti nevyužívané plochy s nízkym stupňom sukcesie, ktoré neboli zasiahnuté intenzifikáciou. Podľa spôsobu hospodárenia s pôdou a na základe prítomnosti troch rozlišujúcich charakteristických prvkov využitia krajiny – rozptýlené osídlenie, vinohrady a ovocné sady – boli vylíčené štyri základné typy HŠPK (Špulerová a kol., 2017):

1. typ rozptýleného osídlenia;

2. vinohradnícky typ;
3. oračínovo-lúčno-pasienkovo-sadový typ;
4. oračínovo-lúčno-pasienkový typ.

Mapovaním HŠPK sa zdokumentovali aj antropogénne formy reliéfu, ktoré sa na jednotlivé typy HŠPK viažu (svahy terás, stupňovité medze, kopy, valy, nespevnené múriky, kopy a valy ukladané do terás) a ich biodiverzita. Ako doplnujúce informácie sa zaznamenali poľnohospodárske stavby a prvky drobnej architektúry (Špulerová a kol., 2017): vínné pivnice, pivnice na iné poľnohospodárske produkty, stodoly a senníky, prístrešky, studne, božie muky, kríže, sochy a iné.

Typy HŠPK v rôznych geografických oblastiach Slovenska, v ktorých môžu byť prítomné aj rôzne HKŠ, tak predstavujú jedinečný krajinný priestor. Spolu vytvárajú charakteristický vzhľad krajiny a jeho *genius loci*.

V žiadostiach o dotácie v rámci POD je pri ochrane charakteristického vzhľadu krajiny, starostlivosti o HKŠ a ich rekonštrukcii dôležitejší návrh opatrení na zachovanie žiaduceho stavu krajiny ako identifikácia, hodnotenie obsahu a významu krajiny a skúmanie rizík. Pri návrhu aktivít ochrany charakteristického vzhľadu krajiny a starostlivosti o HKŠ sa preto odporúča postupovať podľa metodiky identifikácie a hodnotenia charakteristického vzhľadu krajiny (Jančura a kol., 2010). Vypracovanie tejto témy sa však nezaobíde bez hlbších poznatkov o identifikácii a hodnotení charakteristického vzhľadu krajiny, čo zvyšuje náklady obcí na odborné vypracovanie návrhov, ktoré sa považujú za neoprávnené pre činnosti v rámci oblasti POD.

Príkladné projekty Programu obnovy dediny

Na základe porovnania podporovaných projektov v roku 2017 s predchádzajúcimi ročníkmi vyplýva, že pri predmetoch v žiadostiach o dotácie nastáva určitá zmena. Záujmy mikroregionálnych združení obcí a obcí sa začínajú presúvať k projektom, ktoré prispievajú k starostlivosti o krajinu,

čím dostáva myšlienka dotácií POD komplexnejší charakter. Napríklad Združenie mikroregiónu Nízke Tatry a Rudohorie RENTAR v okrese Banská Bystrica vypracovalo projekt na spracovanie mapy mikroregionálnych združení obcí RENTAR a súbor informačných skladačiek Krajinnárske hodnoty mikroregiónu RENTAR (www.crz.gov.sk). Významnejší sa javí projekt *Adaptačná stratégia obce Kladzany*, cieľom ktorého je zvýšiť pripravenosť obce Kladzany na adaptovanie negatívnych vplyvov zmien klímy definovaním zraniteľnosti územia a obyvateľov obce a návrhom a plánom adaptačných opatrení s využitím zelenej a modrej infraštruktúry (www.crz.gov.sk). Investíciou do adaptačnej budúcnosti obce Nižná Voľa sa vytvorí funkčný, na seba nadväzujúci protipovodňový systém, a tým pádom sa posilní pripravenosť na nepriaznivé dopady zmeny klímy, ktoré sa už na území obce prejavujú obdobiami sucha a privalovými dažďami. Podobný charakter predstavuje *Štúdia protipovodňovej ochrany obce Sklené Teplice* (www.crz.gov.sk) a *Lokálna adaptačná stratégia na dopady zmeny klímy v obci Spišská Teplica* (Jarošová a kol., 2017). Projekt *Stavajme a gazdujme s citom pre krajinu Združenia obcí Mikroregión Terchovská dolina* kombinuje interaktívnu vzdelávaciu, osvetovú, publikačnú a zážitkovú činnosť so zameraním na zlepšenie environmentálneho povedomia širokej verejnosti a zároveň zlepšenie životného prostredia krajiny a sídel Mikroregiónu Terchovská dolina. Realizáciou štyroch odborných seminárov sa mal rozvíjať dialóg medzi jednotlivými aktérmi v území (verejným, súkromným a občianskym sektorom, ochranou prírody, stavebníkmi a odborníkmi v oblasti stavebníctva a starostlivosti o krajinu) (www.crz.gov.sk). Jedným z hlavných výstupov projektu je aj stostranový manuál *Ako stavať pod Rozsutcom*, ktorý má pomôcť samosprávam a stavebníkom v Terchovskej doline v citlivom stavebnom rozvoji a krajinnom manažmente (TA SR, 2017). Medzi nie menej významné projekty, ktoré

prispievajú k ochrane HKŠ, môžeme zaradiť aj projekt Obnovy tradičného ovocinárstva v Bošáci. Pri rodinných domoch a v záhradách obyvateľov sa vysadili ovocné stromy jabloní, sliviek, hrušiek a čerešní starých pôvodných odrôd (Luprich, 2016). Obec Podhorie v okrese Banská Štiavnica získala dotáciu na Ovocný a okrasný park v Podhorí. Výsadbou pätnástich vzácnych starých odrôd ovocných stromov sa rozhodli obnoviť školskú záhradu Horákovu štepnicu (www.crz.gov.sk).

Program obnovy dediny v roku 2018

V roku 2018 pokračuje POD ako v predchádzajúcom roku, ale schéma opatrení sa doplnila o ďalšie oblasti:

- ochranu ovzdušia a ozónovej vrstvy Zeme;
- ochranu a využívanie vôd;
- rozvoj odpadového hospodárstva;
- ochranu prírody a krajiny;
- environmentálnu výchovu, vzdelávanie a propagáciu;
- prieskum, výskum a vývoj zameraný na zisťovanie a zlepšenie stavu životného prostredia;
- environmentálne záfaže.

Na jednotlivé činnosti v rámci uvedených oblastí sa zvýšila hodnota dotácií na 200 000 eur. Kritériá na poskytnutie podpory formou dotácie sa sprísnilo o úroveň odborného riešenia projektu vo vzťahu k zlepšeniu životného prostredia, ale aj o súlad s európskymi a národnými stratégiami a koncepciami či o koeficient ekologickej kvality krajiny. Okrem obcí môžu o dotáciu požiadať aj samosprávne kraje, príspevkové organizácie, občianske združenia, záujmové združenia právnických osôb, nadácie, neinvestičné fondy a neziskové organizácie poskytujúce verejnoprospešné služby s environmentálnym zameraním (www.obnovadediny.sk).

* * *

HKŠ a významné krajinné prvky a pamätihodnosti sa nachádzajú snáď v každej obci na Slovensku. Vznikali

spontánne z určitej okamžitej potreby miestneho obyvateľstva. Ich identifikáciu a mapovanie sťažuje aj fakt, že boli v minulosti opúšťané, odstraňované, prekrývané, podliehali vandalizmu alebo sa stali objektom nelegálnych skládok odpadu. Aj v súčasnosti sa dajú mnohé z nich znovuobjaviť a zreštaurovať. V prípade HŠPK sa snaha zameriava na uprednostnenie takých spôsobov obhospodarovania, ktoré by tieto štruktúry neodstraňovalo. Nemali by sme upierať ľuďom, ktorí v danom regióne žijú, túto možnosť a právo napr. vybudovať si novú kaplnku či pamätné miesto bez zapojenia odborníkov do tvorby daného prvku. V nasledujúcom období sa však ponúka možnosť realizácie finančne nákladných a priestorovo rozsiahlych projektov, cieľom ktorých by mohlo byť aj zviditeľnenie a propagácia ďalších zaujímavých HKŠ, následne ich využívanie v miestnom hospodárstve či cestovnom ruchu a ich obnova a zachovanie. Veľa samospráv si však ani neuvedomuje ich hodnotu a význam. Zo strany verejnosti sú často prehliadané a brané ako samozrejmosť alebo dokonca ako negatívny prvok v krajine. Vytvorením propagačných máp, tabúl, náučných chodníkov, bulletinov by sa pozitívne ovplyvňovalo povedomie verejnosti o kultúrno-historickom a ekologickom význame a úlohe HKŠ a HŠPK pri poskytovaní ekosystémových služieb. Vhodný manažment už existujúcich HKŠ, významných krajinných prvkov a pamätihodností za spoluúčasti dotknutých inštitúcií, ako napr. Pamiatkového úradu SR, Štátnej ochrany prírody SR, Ministerstva životného prostredia SR, Slovenskej agentúry životného prostredia, Ústavu krajinskej ekológie SAV a iných, by mal prispieť k ich zachovaniu. Bolo by tiež vhodné v *Usmernení pre žiadateľov o poskytnutie podpory formou dotácie* v rámci POD rozšíriť zoznam HKŠ a významných krajinných prvkov a pamätihodností o ďalšie prvky, príp. zvážiť možnosť poskytovania dotácií aj na podporu rozvoja tradičného poľnohospodárstva v štyroch základných typoch HŠPK.

Príspevok vznikol ako výstup projektu podporeného Vedeckou grantovou agentúrou MŠVVaŠ SR a SAV č. 2/0066/15 Zelená infraštruktúra Slovenska.

Literatúra

- Izakovičová, Z.: Kvalita životného prostredia vidieckych sídel na Slovensku. *Životné prostredie*, 2012, 46, 4, s. 176 – 179.
- Jančura, P., Bohálová, I., Slámová, M., Mišíková, P.: Metodika identifikácie a hodnotenia charakteristického vzhľadu krajiny. *Vestník Ministerstva životného prostredia*, 2010, 18, časť 1b, s. 2 – 51.
- Jarošová, Z., Schvalb, M., Šteiner, A.: Lokálna adaptačná stratégia na zmenu klímy obce Spišská Teplica. Košice: Karpatský rozvojový inštitút, 2017, 65 s. (www.obecspisskateplica.sk/e_download.php?file=data/editor/130sk_1.pdf&original=LAS_Teplica.pdf)
- Kanderková, M.: Prvky votivnej architektúry v krajine a ich význam. *Acta environmentalia Universitatis Comenianae*, 2013, 21, 2, s. 27–35.
- Luprich, A.: Tradičných odrôd ubúda, v Bošáci ich začali vysádzať. *MY Trenčín*, 2016. (<https://mytrencin.sme.sk/c/20375289/tradicnych-odrod-ubuda-v-bosaci-ich-zacali-vysadzat-foto.html>)
- Pospěch, P., Spěšná, D., Staveník, A.: Images of a Good Village: A Visual Analysis of the Rural Idyll in the “Village of the Year” Competition in the Czech Republic. *European Countryside*, 2015, 2, p. 68 – 86.
- Supuka, J.: Tradície, prístupy a možnosti obnovy a rozvoja vidieka. *Životné prostredie*, 2012, 46, 4, s. 171 – 175.
- Stratégia adaptácie Slovenskej republiky na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy – aktualizácia. Bratislava: Ministerstvo životného prostredia SR, 2017, 122 s.
- Špulerová, J., Štefunková, D., Dobrovodská, M. a kol.: Historické štruktúry poľnohospodárskej krajiny Slovenska. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV, 2017, 144 s.
- ŠÚ SR (Štatistický úrad SR): Základné údaje zo Sčítania obyvateľov, domov a bytov 2011. Obyvateľstvo podľa náboženského vyznania. Bratislava: Ústredie štatistického úradu SR, 2011. (<https://census2011.statistics.sk/tabulky.html>)
- TA SR: Gbeľany: Manuál Ako stavať pod Rozsutcom má pomôcť pri rozvoji Terchovskej doliny. 2017 (<https://www.enviroportal.sk/clanok/gbelany-manual-ako-stavat-pod-rozsutcom-ma-pomoc-pri-rozvoji-terchovskej-doliny>)

Mgr. Daniela Hutárová, PhD.,
daniela.hutarova@savba.sk

Ústav krajinskej ekológie Slovenskej akadémie vied, Štefánikova 3, P. O. Box 254, 814 99 Bratislava